

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی

به عنوان دانشجویان بین المللی

A Phenomenological Study of the Lived Experience of Iranian
Students as International Students

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۴/۲۸، تاریخ ارزیابی: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۱۳

 [20.1001.1.25382241.1400.12.24.14.6](https://doi.org/10.25382/41.1400.12.24.14.6)

Dr. F. Asghari

Abstract: International Student Mobility (ISM) is one of the common strategies of countries in order to achieve the goals of internationalization of higher education. This article is part of a qualitative research that has been done with a phenomenological approach to explore the deep experiences of Iranian students in universities of Belgium. The participants were chosen with a purposive sampling technique, Semi-structured interviews were used for data collection and the Colaizzi's method was used to analyze the data. The findings based on students' lived experiences favors 'the advantages' of studying at the Belgian universities, including the quality of teaching and learning, quality of research, university facilities, and improvement of "intercultural competence" due to the diversity of international students and "increased job chances" due to the universal reputation of Belgian universities, international connections with other universities and the industrial sections. On the other hand, the findings also contain students' challenges including language barriers due to insufficient language skills, academic problems because of differences in the educational system and socio-cultural adjustment as well as some unpleasant experiences such as discrimination and inequality. Research conclusion based on the students' experiences including a growth in their academic experiences, intercultural competence, general and individual abilities prove the relative success of the International Student Mobility Program. However, this article proposes some solutions for improvements, based on the mentioned challenges by the Iranian students, which requires more attention by both the country of origin and destination.

Keywords: higher education, internationalization of higher education, International Student Mobility, international students, Iranian students

دکتر فیروزه اصغری^۱

چکیده: یکی از استراتژی‌های معمول کشورها در تحقق اهداف بین المللی سازی آموزش عالی، تبادل دانشجو با کشورهای دیگر است. مقاله حاضر بخشی از پژوهشی کیفی است که با رویکردی پدیدارشناسانه بدنبال کشف تجربیات عمیق دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین المللی در دانشگاه‌های کشور بلژیک انجام شده است. انتخاب مشارکت کنندگان از طریق نمونه گیری هدفمند و جمع آوری داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته و برای تحلیل داده‌ها از روش هفت مرحله‌ای کلایزی استفاده شده است. یافته‌ها براساس تجربه زیسته دانشجویان نشان دهنده «مزیت تحصیل» در دانشگاه مقصد شامل کیفیت یادگیری، کیفیت پژوهش، تسهیلات علمی در دسترس و «افزایش ارتباط بینا فرهنگی» «بذلیل تنوع دانشجویان بین المللی در دانشگاه مقصد و همچنین «افزایش شانس شغلی» متاثر از اعتبار جهانی دانشگاه، ارتباطات بین المللی و ارتباط مستمر دانشگاه با بخش صنعت و تاثیر غیر مستقیم قوانین مهاجرت است. از سوی دیگر یافته‌ها حاوی چالش‌هایی مانند ناکافی بودن دانش زبانی دانشجویان، تفاوت نظام آموزشی مقصد و مبدا و همچنین تفاوت‌های فرهنگی است که دانشجویان ایرانی در کشور مقصد با آن مواجه بوده‌اند. نتایج پژوهش اگرچه متاثر از پیامدهای حاصل از تجارب دانشجویان، شامل افزایش تجارب آکادمیک، ارتقای توانش بین فرهنگی، افزایش شانس شغلی و ارتقای توانایی فردی، نشان دهنده موفقیت نسبی اهداف برنامه حرکت بین المللی دانشجویان است اما در خصوص چالش‌های پیش روی دانشجویان، نیازمند توجه هر سه گروه از ذینفعان، خصوصا کشور مبدا و مقصد به الزاماتی دارد که مقاله در انتها به آنها اشاره داشته است.

کلمات کلیدی: آموزش عالی، بین المللی سازی آموزش عالی، تحرک بین المللی دانشجو، دانشجویان بین المللی، دانشجویان ایرانی.

^۱ عضو هیأت علمی مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

در دهه های اخیر متاثر از اقبال دانشگاه‌ها به بین‌المللی سازی آموزش عالی تعداد دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های دنیا رو به افزایش است. آمار دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها در دنیا نشان دهنده دو واقعیت غیرقابل انکار تمایل دولت‌ها به جذب دانشجوی بین‌المللی به منظور بهره‌مندی از مزایای اقتصادی، آکادمیک، سیاسی و فرهنگی آن و اقبال جوانان به تحصیل در دانشگاه‌های کشورهای خارجی به دلایلی مانند میل به تحصیل در دانشگاه‌های برتر جهان، کسب تجربه آکادمیک در کشور خارجی، افزایش تجارب فرهنگی، یادگیری زبان و تجربه نوعی جدیدی از زندگی است. از دیدگاه تایشلر^۱ (2017:180) تحرک فیزیکی استادان و دانشجویان در بین کشورهای جهان یکی از دلایل اساسی در گسترش بین‌المللی سازی آموزش عالی محسوب می‌گردد. زمانی که تحرک آکادمیک در قالب برنامه تحصیلی دانشجویان برای ادامه تحصیلات عالی در کشور دیگری صورت گیرد از اصطلاح «تحرک دانشجویی» (سین و اشرف^۲، 2008:3) و یا اصطلاح «تحرک (جابجایی) بین‌المللی دانشجویان» استفاده می‌شود. ویژگی اصلی این مفهوم، انتقال فرد به کشور دیگر به قصد و برای تحصیل است (ودفیلد^۳، ۲۰۱۰). یونسکو^۴ (2019) در گزارش ۲۰۱۹ خود در تاکید کشورها بر بین‌المللی سازی آموزش عالی به تلاش دولت‌ها برای برقراری ارتباط با سایر کشورها از طریق تحرک دانشجویی^۵ تاکید می‌نماید. در حال حاضر کشور ایران در راستای تحقق اهداف بین‌المللی سازی همزمان اقدام به جذب دانشجویان بین‌المللی به منظور تحصیل در دانشگاه‌های ایران (تحرک دانشجویی به داخل^۶) و اعزام دانشجویان ایرانی به منظور تحصیل در دانشگاه‌های دیگر جهان (تحرک دانشجویی به خارج^۷) به صورت آزاد و بورسیه، شرکت در برنامه‌های کوتاه مدت و استفاده از فرصت‌های مطالعاتی ششماهه و یکساله دوره دکتری در قالب برنامه‌های تبادل دانشجو و موافقتنامه‌های بین‌دانشگاهی بین‌المللی نموده است. مطالعه درباره هر دو گروه از

^۱Teichler

^۲ physical mobility
student mobility^۳

^۴ Sean & Usher

^۵ International Student Mobility (ISM)

^۶ Woodfield

^۷ Unesco

^۸ Student mobility

^۹ outbound student mobility

^۱ inbound student mobility ⁰

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

این دانشجویان از این رو دارای اهمیت است که نتایج آنها به هم مرتبط و تاثیر گذار در برنامه‌ریزی و اجراست.

براساس گزارش موسسه آمار یونسکو^۱ (2021) تعداد دانشجویان بین‌المللی در سطح جهان بطور تقریبی ۵ میلیون و ۶۰۰ هزار دانشجو و تعداد دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در کشورهای خارجی ۵۶ هزار و ۳۷۶ دانشجو می‌باشد.^۲ از این تعداد برخی در قالب دانشجویان «خارجی»^۳ و برخی دیگر به عنوان دانشجویان «بین‌المللی» در خارج از ایران در حال تحصیل می‌باشند. مطالعه درباره تجربیات دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های خارجی به عنوان بخشی از مطالعات حوزه بین‌المللی سازی آموزش عالی در قالب برنامه تحرک دانشجویی^۴ محسوب می‌گردد. ازین رو مطالعه درباره این تجربیات، به صورت دو سویه ضمن آنکه به تجارب کشور ایران به عنوان کشور مقصد دانشجویان بین‌المللی از کشورهای دیگر کمک می‌نماید، امکان آگاهی از نقاط ضعف، ایرادات و موارد نیازمند اصلاح و همچنین میزان نسبی تحقق برنامه (حین اجرا) را بر اساس تجارب زیسته دانشجویان ایرانی برای کشور «ایران به عنوان کشور مبدا» فراهم می‌سازد. کما اینکه واکاوی این تجربیات برای کشورهای درحال توسعه ای مانند ایران به عنوان کشور فرستنده دانشجویان مستعد و برتر علمی به دانشگاه‌های خارجی برای تحصیلات تکمیلی، دارای اهمیت خاص است. وجه دیگر این مطالعه به مسئله درک دانشجویان ایرانی از تجربه دانشجویی بین‌المللی بودن در یک کشور اروپایی تعلق دارد. کنکاش درباره آنچه که از دیدگاه دانشجویان ایرانی مزیت تحصیل در کشور مقصد از منظر میزان تحقق اهداف آنان تلقی می‌گردد و آگاهی از چالش‌هایی که به دلیل ایجاد اختلال در فرایند تحصیل و زندگی روزمره، به عنوان عامل بازدارنده و مانع‌سازگاری عمل می‌نماید، به این جنبه از مطالعه تعلق دارد. علاوه بر آن آگاهی دانشگاه‌های اروپایی (در این مطالعه با تاکید بر کشور بلژیک) از چالش دانشجویان بین‌المللی خصوصا دانشجویان آسیایی (در این مطالعه با تاکید بر دانشجویان ایرانی) که دارای آمار قابل توجهی در دانشگاه‌های اروپایی هستند و عملا نقش تاثیر گذاری در تحقق اهداف بین‌المللی سازی این کشورها و ارتقای رتبه بین‌المللی آنها ایفا می‌نمایند، بخشی دیگر از ضرورت مطالعه را به خود اختصاص داده است. نکته نهایی مطالعه حاضر به تکمیل شکاف مطالعاتی درباره تجارب دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین‌المللی تعلق دارد. انتظار می‌رود نتایج این مطالعه تکمیل‌کننده پژوهش‌های انجام شده درباره تجربیات دانشجویان بین‌المللی در ایران و دانشجویان بین‌المللی دیگر در سطح دانشگاه‌های جهان باشد.

¹ UIS (UNESCO Institute for Statistics)

^۲ جدول تعداد دانشجویان ایرانی به تفکیک کشورهای محل تحصیل به دلیل محدودیت در صفحات مقاله ذکر نشده است.

³ foreign students

⁴ International Student Mobility (ISM)

مطالعه کیفی حاضر با رویکردی پدیدارشناسانه، بدنبال واکاوی چگونگی درک دانشجویان ایرانی از تجربه تحصیل در دانشگاه های اروپا براساس تجربه زیسته آنان در دانشگاه های کشور بلژیک از طریق پاسخ به پرسش های اصلی پژوهش شامل چگونگی درک دانشجویان از موقعیت های منجر به فرصت در دانشگاه مقصد، و چگونگی درک دانشجویان از چالش ها و موانع موجود در دانشگاه مقصد و پیامدهای متاثر از این تجارب بوده است.

مبانی نظری و پیشینه

هدف اصلی از تحرک بین المللی دانشجویان تحقق اهداف بین المللی سازی آموزش عالی توسط کشورهاست. سه ذینفع اصلی در نقل و انتقالات دانشجویی به داخل یا خارج، شامل دانشجوی بین المللی، کشور پذیرنده و کشور فرستنده است.

شکل ۱: سه ذینفع اصلی در برنامه تحرک بین المللی دانشجو

دانشجویان بین المللی به عنوان یکی از اضلاع سه گانه ذینفعان در فرایند تحرک بین المللی دانشجویان برای تحصیل در دانشگاه های خارج از کشور دارای انگیزه های متفاوت هستند. نفری، عرب و غفاری^۱ (۲۰۱۷) به موارد متنوعی مانند دلایل فردی، پرستیژ دانشگاه و کیفیت آموزش در دانشگاه مقصد، بورس دانشگاه، موقعیت شغلی و وضعیت کشور مبدا و مقصد از ابعاد مختلف تاکید می نمایند. بوئر، کولستر و وسن استین^۲ (2010:386) به اهداف دانشجویان از یک سو شامل دستیابی به دانش و مهارت، دستیابی به توسعه فردی و رشد روانی و از سوی دیگر به جایگاه شغلی بالا، فرصت های شغلی، پرستیژ و درآمد آتی اشاره می نمایند. انگیزه اصلی از تحصیل در خارج از کشور، از دیدگاه شن^۳ (2007) تمایل به کسب مدرک تحصیلی از یک دانشگاه معتبر، بهبود مهارت زبان خارجی و دستیابی به آینده شغلی و کسب درآمد از اهداف اصلی دانشجویان بین المللی برای تحصیل در کشور مقصد است. برخی از دلایل عبارتند از علاقه و دلایل شخصی برای تحصیل در یک دانشگاه خارجی، بهره مندی از شرایط بهتر آموزشی دانشگاه مقصد در مقایسه با دانشگاه کشور مبدا، دستیابی به آینده شغلی بهتر و انگیزه افزایش اعتماد، بلوغ، مهارت زبانی و توانایی علمی و مواجهه با سایر محیط های فرهنگی

¹ Nafari, Arab, Ghaffari

² Boer, Kolster & Vossenstyn

³ Chen

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

(مالشیوا، ۲۰۰۵ و کینگ، ۲۰۰۴ به نقل از سین و اش، ۲۰۰۸) است. این دیدگاه بطور واضح در مدل ارائه شده توسط مازارل و سوتار^۳ (2002,82) با عنوان عوامل «کشش و رانش» در انگیزه دانشجویان برای خروج از کشور قابل مشاهده است. براساس این مدل تاکید اصلی بر کشش کشور مبدا براساس دلایل اقتصادی مانند هزینه زندگی کمتر، امنیت اقتصادی و سیاسی، قوانین، تبعیض کمتر و ... و از سوی دیگر رانش کشور مقصد براساس دلایل سیاسی، دلایل اقتصادی، بیکاری و ... مانند است. دلایل اصلی دانشجویان برای تحصیل در کشور مبدا همانگونه که در ابتدای این بخش ذکر شد، می تواند عوامل کششی تحصیل در کشور مقصد و عوامل رانش در کشور مبدا و منشا تصمیم دانشجویان برای خروج از کشور باشد. لی و کیم^۵ (2010) درباره عوامل کشش کشور مقصد دلایلی مانند فضای آکادمیک، پرستیژ و تجارب زندگی تحصیلی و تجارب زندگی را مورد تاکید قرار داده اند. هان و اپلباوم^۶ (2016) فرصت کارکردن دانشجویان با استادان متخصص در دانشگاه مقصد را یکی از دلایل کشش عنوان می نمایند.

کشورهای مبدا و مقصد نیز در راستای سیاست بین المللی سازی آموزش عالی، اهداف خاص خود را از طریق استراتژی های مختلف از جمله استراتژی جذب و اعزام دانشجو دنبال می نمایند. اصغری (۱۳۹۶:۳۳) دلایل اصلی بین المللی سازی کشورها از دیدگاه دوویت^۷ (۲۰۰۲، ۲۰۰۵، ۲۰۱۰) را شامل اهداف اقتصادی (رشد اقتصادی و رقابت، بازار کار، توسعه منابع انسانی، انگیزه های مالی، جهانی شدن اقتصاد و...)، اهداف سیاسی (سیاست خارجی، امنیت ملی، کمک های فنی، هویت ملی، صلح و درک متقابل، هویت ملی و منطقه ای)، اهداف آکادمیک (توسعه ابعاد بین المللی و بین فرهنگی در پژوهش، تدریس و خدمات، کسب جایگاه و اعتبار، گسترش افق دانشگاهی، نهادسازی، توسعه و بهبود کیفیت و استانداردهای آکادمیک بین المللی، بهبود رتبه های جهانی) و اهداف فرهنگی - اجتماعی (تقویت هویت ملی، توسعه شهروندی، ایجاد درک و توانش بین فرهنگی در میان استادان و دانشجویان و در پژوهش ها، و همچنین کم رنگ کردن وجه بومی استادان و دانشجویان با بودن در یک محیط بین المللی) معرفی می نماید.

آنچه که در فرایند برنامه تحرک بین المللی دانشجویی به عنوان عامل تاثیرگذار در تحقق برنامه عمل می نماید در وهله اول اول مزیت ها و فرصت هایی است که به عنوان یک ابزار سیاستی^۸ در جذب دانشجویان از سوی کشور پذیرنده ارائه می شود و دوم میزان چالش ها و

¹Malysheva

²King

³Mazarol and Soutar

⁴Pull and push factors

⁵Lee & Kim

⁶Han & Appelbaum

⁷De Wit

⁸policy instruments

مواعی است که دانشجو در کشور پذیرنده و هم متاثر از کشور فرستنده با آن مواجه است. آنچه در برنامه تحرک بین المللی دانشجویی از منظر دانشگاه مبدا و مقصد برای ماندگاری دانشجو تا زمان اتمام دوره دارای اهمیت است، کاهش مشکلات و افزایش میزان سازگاری دانشجویان بین المللی است. آگاهی از این برای کشور مقصد از این رو دارای اهمیت است، که در صورت عدم توجه ممکن است به عوامل رانش معکوس تبدیل شود و در نتیجه منجر به نیمه کاره رها کردن تحصیل توسط دانشجو و در نتیجه ناکامی و شکست برنامه در کشور مقصد شود. از سوی دیگر این تجربیات برای کشور فرستنده دانشجو نیز از منظر عدم موفقیت تحصیلی دانشجویان و شکست برنامه دارای اهمیت است. به همین دلیل کشورهای مبدا و مقصد همواره به دنبال آگاهی از جزئیات تجربیات دانشجویان به منظور ارائه بهبود و اصلاح برنامه های جذب و اعزام دانشجویان در فرایند اجرای سیاست بین المللی سازی هستند.

هفترباب و خوش لسان^۱ (2018) در یک مطالعه پدیدارشناسانه به بررسی چالش دانشجویان ایرانی در یکی از دانشگاه های امریکا در مرحله پذیرش پرداخته اند. تجارب دانشجویان ایرانی علیرغم شباهت در چالش هایی مانند زمانبر و هزینه بر بودن این مرحله، بربردارنده مشکلات ویزا و صدور ویزا، زمانبر بودن تهیه مدارک لازم مانند ریز نمرات، مسائل مالی، هزینه های مربوط به مراحل پذیرش مانند ترجمه مدارک، مشکل پرداخت هزینه ها از طریق واسطه ها، مهلت محدود درخواست و پذیرش دانشگاه ها بوده است. مراجعه به کشورهای دیگر مانند دبی، ترکیه رومانی و آلمان برای اخذ ویزا به دلیل نبود سفارت امریکا در ایران، عدم اطلاع دقیق از پرسش های مصاحبه کنندگان و تنوع مدارک مورد درخواستی که در برخی موارد متفاوت از فهرست اعلام شده است، از دیگر مشکلات دانشجویان ایرانی در مرحله پذیرش بوده است. نویسندگان این مقاله همچنین به مشکلاتی مانند تاخیر دانشگاههای دولتی در آزاد کردن مدرک متقاضیان و مشکل سربازی پسران و چالش های متاثر از آن برای طولانی شدن این فرایند اشاره کرده اند. نتایج مطالعه نفری، عرب و غفاری (۲۰۱۷) در پاسخ به چرایی و چگونگی انتخاب دانشگاه مقصد توسط دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین المللی، مهمترین عوامل را به ترتیب شامل "کمک و بورس تحصیلی"، "مسائل هزینه" و "وضعیت کشور مبدا" عنوان نمودند. از طرف دیگر، "زبان"، "ارزش و اعتبار تحصیل در خارج از کشور" و "موقعیت شغلی (کشور مبدا)" را به ترتیب به عنوان کمترین عوامل تاثیر گذار عنوان کردند. نوری حسینی^۲ (2014) به مطالعه تجربه دانشجویان ایرانی در مقطع دکتری در دانشگاه سوئد از منظر تفاوت های فرهنگی براساس ارتباطات بین فرهنگی و نحوه سازگاری آکادمیک و اجتماعی آنان پرداخته است. براساس یافته های کمی پژوهش ۴۷ درصد دانشجویان به چالش زبان سوئدی به عنوان

¹ Hefner-Babb & Khoshlessan

² Nouri Hosseini

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

یکی از موانع اصلی در پیشرفت تحصیلی اشاره کرده اند. ۴۳ درصد از دانشجویان نداشتن دانش ارتباطی بین فرهنگی و تفاوت در مدل‌های فرهنگی و اجتماعی و هنجارها را مؤثر در مشکلات آکادمیک نام برده اند. ۱۰ درصد دانشجویان هم به موانعی مانند عدم اشتراک اطلاعات اشاره کرده اند. علیرغم چالش‌های حاصل از وجود تفاوت‌های آموزشی ایران و سوئد، بیشتر دانشجویان ایرانی تحصیل دکتری در سوئد و ۶ درصد از دانشجویان، تحصیل دکتری در ایران ترجیح می‌دهند. یافته‌های کیفی پژوهش حاکی از تفاوت دانشجویان در نحوه سازگاری با چالش‌هایی است که در سوئد با آن مواجه هستند. دوری از خانواده، تنهایی و ایزوله بودن از مواردی است که منجر به استرس و بیماری ناشی از دل‌تنگی شده است. تفاوت در مدل‌های ارتباطی اجتماعی، آشنا نبودن با فرهنگ رفتاری که منجر به سوء تعبیر دو طرف می‌شود، و صرف زمان زیاد به درس و تحقیق و کارهای دانشگاهی منجر به کند بودن فرایند سازگاری دانشجویان ایرانی عنوان شده است. نوری حسینی چالش اساسی دانشجویان ایرانی را شوک فرهنگی ناشی از ورود به کشوری کاملاً جدید عنوان می‌نماید که بر جنبه‌های مختلف زندگی، تحصیل و کار آنها در کشور سوئد تأثیر گذاشته است. مطالعه مهدیزاده و اسکات (2005) به بررسی مشکلات دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین‌المللی در اسکاتلند، تعلق دارد. یافته‌های مطالعه اگرچه نشان دهنده تفاوت از یک دانشجوی به دانشجویی است اما در عین حال حاکی از تأثیر مشکلات تحصیلی و مشکلات فرهنگی و اجتماعی - روانی بر میزان سازگاری دانشجویان دارد. میزان مشابهت ویژگی‌های دانشجویان با کشور میزبان و میزان رضایت آنان افزایش سازگاری را تسهیل می‌سازد، در حالیکه استرس اثر منفی بر سازگاری دارد. یافته‌ها همچنین نشان دهنده مشکلات سازگاری با شیوه‌ها و روش‌های یاددهی - یادگیری تحصیل در انگلستان است که به مراتب بیشتر از چالش زبان به عنوان یک چالش ارتباطی خود را نشان داده است. تغییر از نظام یادگیری تدریس وابسته به نظام مستقل انگیزه محور دلیل اصلی در چالش مذکور است. همچنین چالش‌هایی مانند محدودیت‌های مالی، مشکلات اقتصادی و هزینه بالای زندگی در یافته‌های پژوهش قابل مشاهده است. نویسندگان در نتیجه گیری نهایی بر اهمیت انتظارات دانشجویان از سازگاری بین فرهنگی به ویژه در مورد دانشجویان از کشورهای در حال توسعه در کشورهای غربی و همچنین نقش دین در افزایش سازگاری تأکید می‌کنند. از طرف دیگر، این مطالعه نقش فرهنگ پذیری را در مورد دانشجویان بین‌المللی و سازگاری آنان را زیر سوال می‌برد. نتایج مطالعه حدقوست، دهقانی و آیت الهی (۱۳۸۹) درباره عوامل موفقیت تحصیلی دانشجویان ایرانی بورسیه اعزام به خارج، شامل تسلط به زبان انگلیسی و زبان کشور محل تحصیل، عملکرد دانشجو در دانشگاه، تولیدات علمی افراد و مشوق‌های آموزشی، زمینه خانوادگی، عوامل اقتصادی و اجتماعی، وضعیت جسمانی و سلامت فرد، ظرفیت یادگیری، انگیزه

---

¹ Mehdizadeh & Scott

برای آموزش و مطالعه و توانایی برای کنار آمدن با استرس و همچنین برقراری ارتباط بین دانشجویان و اساتید راهنما از عوامل تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی دانشجویان است.

ارسان و خلیل^۱ (2019) درباره تجربیات دانشجویان ترک در دانشگاه‌های پاکستان مهمترین چالش‌ها شامل دانشجویان را ضعف زبان انگلیسی، عدم ارتباط موثر در کلاس درس، انتظارات از استاد و تفاوت نظام آموزشی متفاوت عنوان کرده‌اند. براساس نتایج مطالعه عدم تمایل دانشجویان پاکستانی به ارتباط با آنان و بی‌توجهی به مشکلات آنها به عنوان دانشجویان بین‌المللی و احساس تبعیض و مسخره کردن نحوه تلفظ آنان آنها در کلاس درس از موارد ناخوشایندی است که در تجربیات دانشجویان ترک بچشم می‌خورد. ساباتایو^۲ و همکاران (2018) به دلایل رضایت فارغ‌التحصیلان قزاق که در زمان مطالعه از دانشگاه‌های خارجی فارغ‌التحصیل شده‌اند، پرداخته‌اند. براساس نتیجه مطالعه دانشجویان قزاق بیشترین رضایت آنان را که بیشتر شامل دانشگاه‌های روسیه و چین می‌شود شامل امکانات کامپیوتر، امکانات کتابخانه، ارتباط درس‌های دانشگاهی با آینده شغلی، دسترسی به اطلاعات، آموزش، حمایت دانشگاهی، حمایت مشاوره‌ای، شناخت از یادگیری اولیه، فعالیت‌های اجتماعی و میزان برنامه‌های بین‌المللی محور اعلام شده است. همچنین تأثیر رشته و واحدهای درسی با آینده شغلی و میزان تحرک اجتماعی دارای بیشترین تأثیر در ایجاد رضایت از تحصیل خارج از کشور مبدا یعنی قزاقستان را دارا بوده است. رفتار ناعادلانه استادان، رفتار ناعادلانه کره‌ای‌ها با دانشجویان بین‌المللی نتایج پژوهش لی^۴ (2017) درباره انگیزه دانشجویان چینی که در کره تحصیل می‌کنند، نشان داد که عوامل متعددی مانند فرصت‌های تحصیل، هزینه‌های کم زندگی و همچنین هزینه‌های پایین تحصیل و نقش حیاتی والدین در تأثیرگذاری بر انتخاب مقصد آنها برای تحصیلات عالی تأثیرگذار است. مطالعه هین^۵ (2013) به تجربیات دانشجویان عربستانی در دانشگاه‌های آمریکایی تعلق دارد؛ مشکل زبان، عدم اعتماد به نفس، مشکل ارتباط در کلاس، دلتنگی برای فرهنگ و اقوام، تجربه نژادپرستی و تعصب، زندگی مستقل، مشکل آب و هوایی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که دانشجویان عربستانی به آن اشاره داشته‌اند. مطالعه پاسپورن^۶ (2011) به بررسی مشکلات و سازگاری دانشجویان بین‌المللی تایلندی در ژاپن پرداخته است. براساس نتایج این مطالعه، دانشجویان تایلندی در طول مدت تحصیل با مشکلات مختلف علمی و فرهنگی - اجتماعی در ژاپن مواجه هستند. براساس نتایج این مطالعه، بیشترین چالش

¹ Ersan & Khalil

² Sabatayeva et al.

³ Recognition of prior learning

⁴ Lee

⁵ Heyn

⁶ Passaporn

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

دانشجوها به ناآشنایی با زبان ژاپنی، ناآشنایی با شیوه های آموزش و یادگیری، ناکافی بودن دانش در زمینه تحصیلی، فاصله ارتباطی با اساتید و عدم حمایت کافی از طرف دانشگاه تعلق دارد. پندیان^۱ (2008) در مطالعه خود تاثیر تحصیل در محیط چند فرهنگی با تنوع نژادی و قومی را بر پیشرفت دانشجویان از خاور میانه مشغول به تحصیل در دانشگاه مالزی مورد مطالعه قرار داده است. براساس نتایج پژوهش حاضر دانشجویان خاور میانه یکی از بزرگترین چالش های خود را عدم شکل گیری شبکه دوستی و ارتباطی با دانشجویان مالایی و همچنین شکل گیری شبکه پشتیبان اجتماعی برای رصد رفع مشکلات دانشجویان عنوان کرده اند. محقق بر این باور است که صرفا تعداد بیشتر دانشجویان بین المللی به تنهایی برای شکل گیری این شبکه کفایت نمی کند و لازمه برنامه ریزی دانشگاه برای شکل گیری چنین شبکه ای است. در مطالعه چویی^۲ (2006) شش چالش اصلی دانشجویان آسیایی در دانشگاه های امریکا شامل عدم مهارت کافی زبان، دانش متفاوت فرهنگی، عدم تطابق بین نیازهای فردی و برنامه درسی، عدم پشتیبانی دانشگاه، انعطاف ناپذیری سازمانی و استرس عنوان شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر پژوهشی پدیدار شناسانه است که با هدف واکاوی تجربه زیسته دانشجویان ایرانی در حال تحصیل در کشور بلژیک صورت گرفته است. نمونه گیری براساس نمونه گیری هدفمند انجام شده و شامل دو دسته از دانشجویان است:

۱. دانشجویانی که با ویزای تحصیلی در دانشگاه مقصد اقدام به تحصیل کرده اند.
۲. دانشجویانی که در مقطع تحصیلات تکمیلی در حال تحصیل بوده اند و لزوما یک مقطع از تحصیل خود را در دانشگاه های ایران سپری کرده باشند.

مشارکت کنندگان در پژوهش شامل ۱۲ دانشجوی ایرانی (۶ زن و ۶ مرد با فاصله سنی ۲۸-۳۴ سال) مشغول به تحصیل در دوره تحصیلات تکمیلی و همچنین فرصت مطالعاتی دوره دکتری در دانشگاه های بلژیک شامل دانشگاه گنت (Gent)، دانشگاه وی یو بی^۳ (VUB) و دانشگاه یو ال بی^۴ (ULB) بوده اند. جمع آوری داده ها از طریق مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته و مدت زمان هر مصاحبه از ۳۰ تا ۴۵ دقیقه متغیر بوده است. محتوای هر مصاحبه پس از اتمام، با دقت و ذکر جزئیات پیاده سازی شدند. محقق بدنبال واقعیت های درک شده از تجارب دانشجویان و تجربه مشترک متجلی در داده ها، از روش هفت مرحله ای کلایزی^۵ (فینالیستون^۶

¹ Pandian

² Choi

³ Vrije Universiteit Brussel

⁴ universite libre de Bruxelles

⁵ Colaizzi's seven-step method

⁶ Finlayson

و همکاران، ۳۷۹:۲۰۱۹) استفاده کرده است. این رو ابتدا به مطالعه کامل متن استخراج شده به منظور دستیابی به فهم کاملی از داده‌ها پرداخته شد. در مرحله دوم و سوم به واکاوی عبارات و جملات مرتبط به پدیده مورد مطالعه و استخراج معانی آنها اقدام و در مرحله چهارم، معانی بدست آمده ذیل تم‌های مرتبط قرار داده شد. در مرحله پنجم به تدوین توصیفی کامل از یافته‌های چهار مرحله قبل اقدام و در مرحله ششم براساس توصیف ارائه شده در مرحله قبل به شناسایی ساختار پدیده مورد مطالعه و ارائه تفسیر و تحلیل نهایی پرداخته شد. اعتبار یافته‌ها در مرحله نهایی از طریق افراد خبره در حوزه مربوط که سابقه تحصیل در پنج سال اخیر در دانشگاه‌های اروپا را داشته‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش درباره تجربیات دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین‌المللی در کشور مقصد، به سه درباره درک دانشجویان از موقعیت‌های منجر به فرصت برای دانشجویان ایرانی، درک دانشجویان از موانع و چالش‌های آنان در کشور مقصد و پیامد تجارب دانشجویان تعلق دارد.

درک دانشجویان از موقعیت‌های منجر به فرصت در دانشگاه مقصد

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، حاصل از درک دانشجویان ایرانی از موقعیت‌های منجر به فرصت در کشور محل تحصیل براساس اهداف و انگیزه اصلی از تحصیل در کشور مقصد شامل تم‌های زیر است.

جدول شماره ۱: تم‌های حاصل از موقعیت‌های منجر به فرصت در دانشگاه مقصد

موقعیت‌های منجر به فرصت در دانشگاه مقصد		میزان تحصیل در کشور مقصد
اعتبار بین‌المللی استادان، به روز بودن استادان، منابع درسی روزآمد، منابع درسی در دسترس، تعامل با استادان، کلاس درس مشارکتی، ترکیب تئوری و عملی درس، تنوع در نحوه ارزشیابی	کیفیت آموزش	
کیفیت منابع علمی و آزمایشی، تجهیزات آزمایشگاهی معتبر و مدرن، دسترسی آسان و سریع به منابع، تامین هزینه‌های جانبی پژوهش، فرصت یادگیری با دستگاه‌های جدید، امکان آشنایی با نرم افزارهای جدید	کیفیت پژوهش	
کارگروهی در کلاس درس، کارگروهی در پژوهش، ارتباطات بین دانشکده‌ای در پژوهش، ارتباطات بین دانشگاهی در پژوهش، ارتباطات بین‌المللی دانشگاه، ارتباط دانشگاه با صنعت	فرهنگ دانشگاه	
رعایت قوانین و مقررات دانشگاه، انضباط و جدیت آموزشی، نظم و جدیت پژوهشی، مقابله با تقلب سوءرفتار پژوهشی، رعایت استانداردهای آموزشی، رعایت استانداردهای پژوهشی، مقابله با تقلب		

موقعیت های منجر به فرصت در دانشگاه مقصد	
آموزشی، مقابله با سوءرفتارهای پژوهشی، الزام به آداب و احترام دانشگاهی	
کتابخانه(امکانات و ساعات کار)، امکانات رستوران، امکانات ورزشی، امکانات فرهنگی، تخفیفات دانشجویی، تسهیلات رایگان گردشگری	تسهیلات عمومی دانشگاه
آشنایی با آداب و عادات فرهنگی متنوع، آشنایی با آداب و عادات اجتماعی متنوع، آشنایی با ادیان و مذاهب متنوع، آشنایی با سبک های جدید زندگی	تنوع دانشجویان بین المللی

براساس یافته‌ها که در جدول شماره یک ارائه شده است مزیت تحصیل از دیدگاه دانشجویان شامل کیفیت آموزش، کیفیت پژوهش، فرهنگ دانشگاه، تسهیلات عمومی دانشگاه و تنوع دانشجویان بین المللی قابل ارائه است.

کیفیت آموزش: دانشجویان در اعتبار استادان آشکارا رضایت خود را از همکاری با استادانی تعریف می‌کنند که در حوزه تحصیلی آنها از استادان سرآمد در کشورهای اروپایی و برخی جهانی هستند. دانشجویان اگرچه در لابلای مصاحبه‌ها به این نکته اشاره می‌کنند که در ایران هم تعداد استادان خوب کم نیست اما معروفیت استادان در سطح بین المللی به دلیل ارتقای کیفیت آموزش برای آنها دارای اهمیت است. *استاد های اینجا اکثرا استاد های شناخته شده دنیا هستند مثلا ممکن است در یک زمینه خاصی کار کرده اند و همه او را میشناسند بعد شما علمت را از این طریق خیلی ایدیت میکنی چون با یک استادی در ارتباطی که کل دنیا او را می شناسند و در ان زمینه خیلی خوب کار کرده است.* «در دسترس و به روز بودن منابع درسی»، علاوه بر «به روز بودن استادان» از تجربه‌هایی است که براساس مقایسه دانشجویان با کشور مبدا شکل می‌گیرد. در گزاره زیر دانشجو به صراحت به استادان دانشگاه مقصد در مقایسه با دانشگاههای ایران تاکید می‌نماید. *استاد ها بروزتر هستند یعنی مثلا اگر مبحث جدیدی هست آن مبحث را می‌آیند و از مقالات ژورنال جدیدی که در ان درس یا در ان فیلد در واقع چاپ شده می‌آیند ارائه می‌کنند یعنی اسلاید هایشان نوت هایشان جزوه هایشان را که سر کلاس درس میدهند ایدیت می‌کنند ولی مثلا شاید استاد هایی که در ایران هستند هنوز دارند یک کتابی که سی سال پیش چاپ شده ان را درس می‌دهند.* «تطبيق دروس عملی و آزمایشگاهی با دروس نظری» از مواردی است که دانشجویان رشته‌های مهندسی و علوم پایه را در ارائه یک تجربه مثبت بشدت تحت تاثیر قرار داده است. *اینجا سعی می‌کنند درس را به صورت تئوری اینجا ارائه ندهند یعنی ازشان پروژه می‌خواهند. فرصت کافی هم برای انجام پروژه ها داریم. و این فرصت خوبی است که دانشجو با تمرین و مداومت مطلب را بهتر بفهمد.* «ارتباط با استادان» براساس برنامه زمانی اعلام شده، نوبت دهی به دانشجویان و رعایت زمان تعیین

شده توسط استادان و دانشجویان از مورد توجه دانشجویان ایرانی در برقراری ارتباط موثر با استادان بوده است. «ارزشیابی» در کشور بلژیک بسیار جدی است و دانشجویان بین المللی خصوصا در مقطع کارشناسی معمولا با شانس اندکی برای قبولی مواجه هستند. اگرچه نحوه ارزشیابی در مقاطع تحصیلی ارشد و دکتری متفاوت است اما چند نکته مورد توجه دانشجویان ایرانی بوده است. اولین نکته اشاره آنها به امکان شانس دوباره امتحان در صورت عدم دریافت نمره قبولی است. نکته بسیار مهم از دیدگاه آنها آشکار بودن نحوه ارزشیابی و به قول دانشجویان سورپرایز نشدن در جلسه است. نکته بعدی به ارزشیابی دوگانه شفاهی و کتبی در بعضی از درس ها تعلق دارد که امکان و شانس کسب نمره واقعی براساس دانش را بالامی برد. تم چهارم الزام دانشجویان به ارائه گزارش های هفتگی، ماهانه و گزارش سالانه در دوره های دکتری است که موجب جدیت دانشجویان در تمرکز بر انجام پژوهش، استمرار در انجام پژوهش و بهره مندی از توصیه های استادان در هر مرحله از پژوهش می شود.

کیفیت پژوهش: دانشجویان در تم «کیفیت پژوهش» براساس تجربه خود در دانشگاههای ایران و داشتن مشکل در تهیه مواد آزمایشگاهی معتبر، نحوه تهیه و هزینه منابع، فرسوده بودن تجهیزات آزمایشگاه و عدم بهره مندی از کمک کارشناسان در جهت تسهیل فرایند آزمایش به «امکانات و تسهیلات پژوهشی» به عنوان مزیت تحصیل در دانشگاه مقصد اشاره داشته اند. «دسترسی سریع و رایگان» به منابع اصلی موردنیاز در پژوهش اعم از منابع چاپی و یا مواد آزمایشگاهی، «تجهیزات مدرن آزمایشگاهی»، «بهره مندی از تسهیلات رایگان دانشجویی، «تامین هزینه های جانبی پژوهش» و فراهم کردن «امکان فرصت یادگیری کار با دستگاهها، نرم افزارها و روش های جدید مرتبط با رشته» توسط دانشگاه از تم های پراستناد در پژوهش حاضر بوده است.

فرهنگ دانشگاه: جدیت و توجه به «کارگروهی» در فرایند انجام فعالیت پژوهشی توسط دانشجویان ایرانی به عنوان یک تجربه موفق مورد استناد قرار گرفته است. آنها به گستره این همکاری شامل استادان و دانشجویان دوره دکتری و پست داک از طریق برگزاری جلسات مستمر ماهانه (یا در هر زمان که نیاز شود) اشاره می نمایند که به مشکلات روشی دانشجویان، پیشنهادات علمی برای بهبود یک مقاله علمی و یا بحث درباره نتایج پژوهشی و ... اختصاص دارد. دانشجویان تلویحا کارگروهی را علاوه بر پیشرفت تحصیلی در ایجاد صمیمیت میان استادان و دانشجویان موثر تلقی می نمایند. توجه به «کارگروهی در کلاس درس» و مشارکت دانشجویان در انجام تکالیف درسی نیز از موارد پراستناد دانشجویان بوده است. از این رو این دو تم ذیل تم اصلی مزیت «فرهنگ دانشگاه» در کشور مقصد ذکر شده است. «ارتباطات درون و برون دانشگاهی» از موارد قابل توجه در مناسبات دانشگاهی که هم در آموزش و بیشتر در پژوهش خود را نشان می دهد. «ارتباطات بین دانشکده ای» و همچنین «ارتباطات بین دانشگاهی» از

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

تم های مورد توجه دانشجویان ایرانی در فرایند پژوهش بوده است. این فرصتی که از دیدگاه دانشجویان در مقایسه با دانشگاه های ایران توجه دانشجویان ایرانی را جلب کرده است. امکاناتشان هم اگر مثلا دانشگاه امکانات خاصی نداشته باشد بخاطر اینکه لینک هستند با دانشگاه های دیگر دانشجو می تواند به دانشگاه دیگر برود و کارش را انجام بدهد و بیاید اگر دستگاه خاصی نباشد اگر بتوانند دستگاه را اجاره میکنند یک چنین چیزهایی هم هست. «ارتباطات بین المللی دانشگاه» محل تحصیل یکی از فرصت های تجربه شده توسط دانشجویان ایرانی است که از دیدگاه آنها نه تنها به کیفیت یادگیری آنها بلکه به اعتبار پژوهش و خصوصا پذیرش مقالات حاصل از پژوهش آنها به منظور ارائه در کنفرانس های بین المللی و همچنین چاپ در مجلات علمی می افزاید. «ارتباط دانشگاه با صنعت» یکی دیگر از موارد پراستنادی است که توسط دانشجویان علوم پایه و مهندسی ارائه شده است. بهترین گزینه دانشگاه ارتباط با صنعت است اینها مستقیما با پروژه ها و صنعت در ارتباط هستند یعنی کار پژوهشی شان از طریق کاری هست که با پروژه صنعتی و یا شرکتی کانکت شده است.

بخش دیگری از «فرهنگ دانشگاه» که بازتاب آن در تمام بخش های دانشگاه مقصد خود را آشکار کرده است، به اختصار به «رعایت قوانین و مقررات دانشگاه»، «رعایت استانداردهای آموزشی»، «رعایت استانداردهای پژوهشی»، «انضباط و جدیت آموزشی»، «مقابله با تقلب آموزشی» و «مقابله با سوءرفتارهای پژوهشی» و «الزام به رعایت آداب آکادمیک» مانند احترام به زمان، اطلاع در صورت کنسل کردن زمان رانددو و ... اختصاص دارد. اگر با شما جلسه داشته باشند به هر دلیل مرخصی حتی کنسلش کنند ده تا ایمیل و اس ام اس معذرت میخوانم و ببخشید که مثلا این اتفاق افتاد و در صورتیکه شما رعایت نکنید به شدت ناراحت می شوند. تجربه دیگر که اگرچه برای دانشجوی ایرانی ناخوشایند بوده اما در عین حال، در این تم مصداق مناسبی برای ارائه است. استاد قشنگ برگشت به من گفت چه بهت بربخورد چه برنخورد یک دانشجوی خوب اولین چیزی که بلد است مدیریت زمان است، مدیریت استرس است، برنامه ریزی، حجم کاری متناسب با زمان است داشتن قدرت تحلیل و تفکر و مثلا تسلط به زبان انگلیسی است و قدرت سرچ و اینجور چیزها در این چندتایی که شمردم دانشگاهی که شما از آن امید یک دهم یک ساینتیست را به ما تحویل نداده است! و این برای من خیلی سنگین تمام شد.

تسهیلات عمومی دانشگاه: تم بعدی در مزیت دانشگاه مقصد به «تسهیلات عمومی

دانشگاه» تعلق دارد. تسهیلات عمومی که تسهیلات معمول و روتینی در تمامی دانشگاه هاست، صرفا از این نظر مورد توجه دانشجویان ایرانی قرار گرفته است که از آن به عنوان یک مزیت در مقایسه با دانشگاه های ایران یاد می کنند. «امکانات کتابخانه» از منظر قابل دسترس بودن منابع مورد نیاز دانشجویان و ساعت کار کتابخانه و اختصاص اتاق هایی برای کار پژوهشی گروهی،

«امکانات رستوران» از نظر تنوع غذایی، «امکانات ورزشی» از نظر امکان استفاده از سالن های ورزشی و زمین بازی رایگان و «امکان شرکت در برنامه های فرهنگی» مانند گردش های علمی یک روزه، بازدید از کتابخانه های معروف و موزه ها، و همچنین برخی «تخفیفات دانشجویی» در سطح شهر و «تسهیلات رایگان گردشگری» برای استفاده دانشجویان از اماکن و موسسات فرهنگی از موارد قابل توجه در تجربیات دانشجویان بوده است.

تنوع دانشجویان بین المللی: یکی از ویژگی های دانشگاه مقصد از دیدگاه دانشجویان ایرانی «تنوع دانشجویان از کشورهای مختلف» است. مواجه شدن با «آداب و عادات فرهنگی متنوع» اگرچه در مواردی ممکن است منجر به مشکلاتی برای دانشجویان شود، اما در عین حال به تعبیر یکی از دانشجویان چشمان آنها را به دنیایی جدید از فرهنگ های مختلف باز می نماید که تاکنون با آن مواجه نبوده اند. دانشجویان در مصاحبه ها به تجربیات جالبی از این تفاوت ها در ابعاد مختلف شامل تفاوت های رفتاری، عادات غذایی، سنت ها و همچنین ادبیات و هنر و تاریخ آنها اشاره می نمایند. «آشنایی با آداب و عادات اجتماعی متنوع» و متفاوت از تم های پر استناد در داده پژوهش بوده است که مورد توجه دانشجویان ایرانی قرار گرفته است. «آشنایی با ادیان و مذاهب متفاوت» اگرچه در مقایسه با دیگر یافته ها از استناد کمتری در میان داده ها برخوردار بوده است، اما به عنوان یکی از تجربه های مثبت در میان دانشجویان حائز اهمیت است. یکی از دانشجویان ایرانی آشنایی با برخی از ادیان خصوصا از کشورهایمانند هند را بسیار جالب و مناسب و آداب دینی شان را بسیار متفاوت اما قابل درک عنوان می نماید. دانشجویان به «آشنایی با سبک جدیدی از زندگی» به عنوان یک فرصت اشاره دارند که برخلاف کشور ایران، بسیاری از دغدغه های معمول ایرانی ها در آن به چشم نمی خورد. یک دانشجوی دختر به سادگی دانشجویان بلژیکی و ساده زیستی آنها به عنوان یک تجربه مثبت اشاره می نماید. *اصلا براشون لباس شیک پوشیدن و مویایل گرون قیمت دست گرفتن و ماشین مدل بالا سوار شدن مهم نیست. با یه دست لباس ساده با اتوبوس و دوچرخه رفت و آمد می کنند.*

درک دانشجویان از مولفه های منجر به چالش در کشور مقصد

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش درباره چگونگی درک دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین المللی از موانع و مشکلات در کشور مقصد، تم های زیر شکل گرفته اند.

جدول ۲: تم‌های حاصل از چالش‌های دانشجویان در کشور مقصد

مولفه‌های منجر به چالش دانشجویان در دانشگاه مقصد		چالش دانشجویان در کشور مقصد
تفاوت نظام آموزشی مبدا و مقصد، تفاوت شیوه‌های یاددهی-یادگیری، عدم تطابق رشته با دانش قبلی دانشجوی، تفاوت در انتظارات از دانشجوی، ضعف دانشجویان ایرانی در تولیدات علمی بین‌المللی عدم اعتبار دهی به مقالات فارسی، غرور و تعصب علمی استادان مقصد	چالش آکادمیک	
تفاوت فرهنگی مبدا و مقصد، سوءتفاهم‌ها و سوءتعبیرها، تبعیض و نابرابری، رفتار نژاد پرستانه، حاکمیت کلیشه‌ها	چالش فرهنگی	
افزایش چالش‌های تحصیلی، افزایش چالش‌های فرهنگی، افزایش چالش‌های اداری، اختلال در برقراری ارتباطات روزمره	چالش زبانی	
پیچیدگی و بوروکراسی مطلق، طولانی بودن فرایندها، سختگیر بودن افراطی، عدم تطابق انتظارات قبلی دانشجوی با واقعیت	چالش اداری	
هزینه بالای زندگی، ارزش پولی نابرابر، قوانین تحریم، محدودیت در تبادل آسان پول ایران	چالش مالی	
ایزوله بودن، دوری از خانواده	چالش‌های عام	
عدم حمایت استادان ایرانی، عدم حمایت ایرانیان مقیم، عدم شکل‌گیری کلونی ایرانیان، عدم بهره‌مندی از دفاتر حمایت‌کننده از دانشجویان ایرانی	چالش‌های خاص	

چالش دانشجویان ایرانی براساس یافته‌ها در جدول شماره دو شامل موانع آکادمیک، موانع فرهنگی، موانع زبانی، چالش اداری، چالش‌های مالی ارائه شده است.

چالش آکادمیک: در «چالش آکادمیک» دانشجویان ایرانی با درجات متفاوت از میزان

چالش با مشکلاتی متأثر از «تفاوت نظام آموزشی»، «تفاوت شیوه‌های یاددهی-یادگیری به عنوان چالش‌های معمول در میان دانشجویان بین‌المللی مواجه بوده‌ایم. برخی از دانشجویان ایرانی خودشان این مشکل را ناشی از عادت به شنیدن از استاد و حفظ کردن کتاب و جزوه‌های مشخص برای امتحان در مقایسه با سیستم آموزشی که نقش استاد در کلاس درس به عنوان تسهیلگر و انجام امور کلاسی و پژوهشی به صورت گروهی است، عنوان کرده‌اند. این چالش درباره دانشجویان آسیایی دارای مصداق بیشتری است. برخی دیگر از دانشجویان به «عدم تناسب رشته با دانش قبلی» اشاره کرده‌اند. «تفاوت در انتظارات از دانشجوی» از مواردی بوده که دانشجویان ایرانی را دچار نگرانی و اضطراب کرده است. مشارکت‌کنندگان که خود را دانشجویانی با رتبه‌های برتر در دانشگاه‌های ایران تلقی می‌نمایند زمانی که با ایرادات استادان مواجه می‌شوند، دچار شوک می‌شوند. این‌جا برای اینکه تو را به عنوان یک آکادمیسین حساب

کنند، فاکتورهای زیادی دارند. به مجموعه ای از توانایی های علمی و غیر علمی مثل توانایی کار با دستگاه، رعایت زمان انجام پژوهش، نحوه نگارش علمی، توانایی پرزنت کار علمی و ... با هم اهمیت می دهند. «ضعف دانشجویان ایرانی در تولیدات علمی بین المللی» یکی از مشکلات دانشگاهی دانشجویان عدم رعایت استانداردهایی است که از نظر دانشگاه مقصد جهانی و قابل انتظار از تمام دانشجویان است. «عدم اعتباردهی به مقالات فارسی»: یکی از چالش دانشجویان در نگارش مقالات و ارائه های پژوهشی به دلیل محدودیت در استفاده از منابع فارسی است. مقاله ایرانی سایت کنید در پیرپرتان متوجه میشوند شما با یک فضای ایرانی در تماس هستید اولاً فایده ای ندارد چون فارسی زبان است و دیگر نمی توانند آن را بفهمند و دوم اینکه شک و شبهه ای ایجاد میشود که شما چقدر اخلاق پژوهش را در آن رعایت کرده اید چون آنها نمی توانند چک کنند اصلاً با سافت ور های دنیا هم نمیشود چک کرد و بعد بر کلیت کار شما زیر سوال می رود. در واقع این مشکل متأثر از عدم آشنایی استادان با زبان فارسی نشأت می گیرد.» عدم حمایت استادان ایرانی» از چالش دانشجویانی ایرانی که برای فرصت مطالعات دوره دکتری در حال پژوهش هستند، شامل عدم پاسخگویی به پرسش های علمی دانشجویان، مکاتبه با استاد بلژیکی و دیگر همکاری های قابل انتظار، از موارد تنش زا برای دانشجویان ایرانی ذکر شده است. چالش بعدی دانشجویان به «اعتماد و تعصب علمی استادان» کشور مقصد تعلق دارد: علیرغم باور دانشجویان به سواد و تخصص استادان، آنچه که موجب رنجش آنها می شود احساس غرور استادان در مقابل دانشجویان، خصوصاً دانشجویان کشورهای غیر اروپایی و امریکایی است. این چالش در رشته های علوم پایه و آزمایشگاهی این چالش به شکل پررنگ تری خود را نشان می دهد. استاد همان چیز را که خودش می گوید قبول دارد. فقط همان راه حل را می شناسد. اگر هم تو بخواهی بر راه حل خودن پافشاری کنی اصلاً خوششان نمی آید. خیلی مغرور هستند. در حالیکه در مواردی دانشجویان ایرانی با اعتماد به نفس برخی از این ویژگی ها را زیر سوال می برند.

چالش فرهنگی: «چالش فرهنگی» یکی از چالش های عام دانشجویان بین المللی و تفاوت فرهنگی دانشجویان آسیایی در مقایسه با دانشجویان از کشورهای اروپایی و آمریکایی همواره یکی از چالش های مورد مطالعه محققان بوده است. دو تجربه از دانشجویان آشکارا این تفاوت را نشان می دهد. چیزهایی که دوست نداشتیم یکی اینکه مثلاً همینکه سرد هستند و اینها خیلی ان حس صمیمیت و دوستانه ای که در ایرانی ها سریع بوجود می آید اینجا بوجود نمی آید. یکی دیگر از دانشجویان به گونه ای دیگر به این چالش اشاره می نماید. خب من این فرهنگ را نمیشناسم ببخشید مثلاً در سالن بلند دماغش را با سروصدا پاک میکند خب از نظر من خب من خودم چندشم می آید خب برای آنها خب مثلاً یک خورده تفاوت فرهنگی است دانشجویان این تفاوت های فرهنگی را درک می کنند و برای سازگاری با آنها از راه های مختلفی

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

استفاده می کنند. اگرچه در مواردی به دلایل مختلف از جمله تفاوت فرهنگ و زبان به «سوءتعبیرها و سوءتفاهم» های ناشی از آن هم اشاره می کنند. اما آنچه که بیشترین میزان نارضایتی دانشجویان ایرانی را به خود اختصاص داشته به احساس «تبعیض و نابرابری» تعلق داشته که از دیدگاه آنان مقابله با آن از توان دانشجویان خارج است. برخی از دانشجویان ایرانی بر این باور هستند که استادان «در مقایسه با دانشجویان بلژیکی»، عدالت را رعایت نمی کنند و تبعیض قائل می شوند. این احساس حتی «در مقایسه با دیگر دانشجویان بین المللی» نیز از دیدگاه برخی از دانشجویان ایرانی دارای مصداق است. برخی دیگر از دانشجویان به عدم تمایل دانشجویان خارجی اعم از بلژیکی ها و دانشجویان برخی دیگر از کشورها به ایجاد ارتباط با دانشجویان ایرانی دارند. این احساس موجب ناراحتی خصوصا در دانشجویانی است که مدت زمان اندکی (فرصت های مطالعاتی) در کشور مقصد بسر می برند. «بروز رفتار نژاد پرستانه» با درجات متفاوت از نژادپرستی و استفاده از تعابیر متفاوت برای طرح آن نسبتا در میان دانشجویان ایرانی مصداق داشته است. یکی از دانشجویان صراحتا به عدم تمایل استادان به مطرح شدن دانشجویان آسیایی در کلاس درس از طریق توجه بیشتر به دانشجویان بلژیکی اشاره می کند. یک دانشجوی دیگر تلقی خود از رفتار نژادپرستانه را اینگونه توضیح می دهد: در پذیرش دانشجو و دادن بورس بنظرم نژادپرستانه رفتار می کنند. مثلا در یک دپارتمانی از بیست نفر نوزده نفرشان اروپایی هستند واقعا نشان می دهد نژاد پرست هستند و این خیلی برای من تجربه خیلی بدی است.

بی اعتمادی علمی به آسیایی ها و آفریقایی ها یکی از موارد استرس زا در دانشجویان ایرانی است که در مطالعه حاضر با تم «حاکمیت کلیشه‌ها» خود را نشان داده است. کلیشه هایی که مورد توجه دانشجویان ایرانی در کشور اروپایی مانند بلژیک بوده است، دیدگاه های نادرستی است که از افراد کشورهای دیگر در ذهنشان وجود دارد و در رفتار آنان قابل مشاهده است. «من حس میکنم مثلا استادها حرفی که مثلا یک ادم شرقی می زند یک پله با شک نگاه می کنند تا اینکه یک اروپایی بگوید. یعنی اگر ما دوتا پروژه ببریم یکسان باشد کاری که من میبرم را استاد یکم با شک و اینها بررسی میکند ولی اگر یک اروپایی برد کمتر هست». در عین حال دانشجویان ایرانی منصفانه وجود مشکل را ناشی تجربه های پیشین استادان عنوان می نمایند: «یه موقعی هم اعتماد از دست میره؛ مثلا به دانشجویی که مثلا استاد میبیند را در پی اچ دی مثلا اگر ایرانیه که مثلا ازش راضی باشه خوب کار کرده باشه بک گراند خوبی داشته باشه خب همان بک گراند مثبت را هم نسبت به شما دارد ولی اگر ایرانی قبلی خوب کار نکرده باشه با استاد به مشکل خورده باشه ممکن است همان ذهنیت منفی را داشته باشه حالا به شخصیت دانشجوی قبلی هم بستگی دارد». این چالش ها که عملا به اختلال در تعامل دانشجویان ایرانی با دیگر دانشجویان و همچنین استادان منجر می شود، از دیدگاه خود دانشجویان، متاثر از اطلاعات اندک آنها درباره ایران است. آنها دانشجویان ایرانی را نمی شناسند.

ما را از برخی از کشورها تفکیک نمی‌کنند. برخی از آنها هم براساس اخبار سیاسی درباره ایران روی ما قضاوت می‌کنند.

چالش زبانی: دانشجویان مشارکت‌کننده در پژوهش اعم از دانشجویانی که در دانشگاه به زبان فرانسه و یا انگلیسی تحصیل می‌نمایند دارای تجربیات مشترکی در تاثیر مشکل زبان در موقعیت‌های مختلف هستند. در این مقاله صرفاً به چالش‌های درون دانشگاه اشاره شده است و از چالش‌های متاثر از زبان در زندگی روزمره پرهیز شده است. «افزایش چالش‌های تحصیلی» خصوصاً چالش زبان در فعالیت‌های کلاسی یکی از تاثیرات اولیه زبان در بروز چالش‌های تحصیلی است. چالش زبان در ارائه تکالیف درسی و ارزشیابی به عنوان یک معضل اصلی خصوصاً در دانشجویانی بوده است که ادعای برتری علمی نسبت به دیگر دانشجویان داشته‌اند. ولی به دلیل ضعف زبان قادر به ارائه تکالیف درسی بی‌عیب از نظر زبانی نبوده‌اند. مشکل ارائه دیدگاه‌های علمی و نگارش پاسخ به پرسش‌ها در امتحانات از دیگر چالش‌های متاثر از زبان ارائه شده است. چالش متاثر از زبان در تعامل با استادان و دانشجویان یکی دیگر از چالش‌ها از کشور مقصد از موارد پراستناد در تجربیات دانشجویان بوده است. «چالش زبان در انجام امور آموزشی» برخی از دانشجویان بروز این مشکل را در انجام امور آموزشی در مواجهه با کارکنان به صورت پررنگ‌تری مطرح کرده‌اند. خصوصاً دانشجویانی که در کشوری مانند فرانسه و بلژیک به زبان انگلیسی تحصیل و یا دوره فرصت خود را می‌گذرانند، به دلیل عدم آشنایی با زبان فرانسه و تعداد محدود کارمندان مسلط به زبان انگلیسی با مشکل مواجه هستند. علاوه بر موارد تحصیلی و اداری، ناتوانی در مهارت‌های زبانی منجر به «افزایش چالش‌های فرهنگی» به دلیل «ایجاد اختلال و سوءتفاهم» متاثر از عدم درک نادرست از مفهوم زبانی طرف مقابل است. دانشجویان حتی در اصلاح سوء تفاهم پیش آمده نیز دچار مشکل مضاعف برای توضیح بیشتر می‌شوند. ایجاد اختلال در برقراری ارتباطات روزمره» از پیامدهای اصلی ناتوانی و عدم تسلط به زبان محاوره‌ای محسوب می‌شود.

چالش اداری: «چالش اداری» از دیدگاه دانشجویان که بخشی از آن به ناتوانی زبانی دانشجویان در برقراری ارتباط است شامل «پیچیدگی و حاکمیت بوروکراسی مطلق»، «طولانی بودن فرایندها» و «سختگیر بودن افراطی» از دیدگاه دانشجویان ایرانی است. این موارد خصوصاً برای دانشجویان ایرانی در بدو ورود به کشوری مانند بلژیک که دانشجویان دارای حساب بانکی، کارت بانکی و دسته چک نیستند، و در سفارش و خرید کالا و اجاره کردن خانه دچار مشکل هستند، بیشتر خود را نشان می‌دهد. نکته قابل توجه در این تجربیات غیر قابل انتظار بودن برخی از چالش‌ها توسط دانشجویان ایرانی بوده است. بنظر می‌رسد در مواردی عدم تطابق انتظارات افراطی از امکانات در یک کشور و تطبیق آن با واقعیت بر میزان و قدرت مشکل اضافه می‌نماید. تصور می‌کردم اینجا همه چیز خیلی روتین و راحت تر انجام می‌شود. خصوصاً امور

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

اداری. اما اینجا هم مشکلات خودش را دارد. خیلی از کارها هنوز از طریق پست است. مواجه شدن دانشجویان با مشکلات اداری در بلژیک، بدلیل تصور بسیار غیر واقع بینانه از روتین بودن امور در اروپا با شدت بیشتری خود را نشان داده است. این چالش با نتایج مطالعه ونگ، لین و هانس¹ (2018,753) درباره تجربه دانشجویان بین المللی در کشور بلژیک درباره سرگردانی میان دفاتر مختلف برای انجام امور اداری، با صرف زمان زیاد و بدون دریافت پاسخ روشن، مطابقت دارد.

چالش های عام: «چالش های عام» دانشجویان ایرانی به «چالش تنهایی»، «دوری از خانواده» و «چالش مالی» بدلیل «هزینه بالای زندگی»، «ارزش پولی نابرابر» پول کشور مبدا و مقصد، «قوانین تحریم»، «محدودیت در تبادل آسان پول» و همچنین «مبلغ محدود کمک هزینه» دانشجویان استفاده کننده از فرصت مطالعاتی دوره دکتری است که با مشکلات مالی بیشتری مواجه هستند. هزینه های بالای زندگی در بلژیک و ارزش پولی متفاوت خصوصا برای دانشجویانی که کار نمی کنند از مواردی است که بر چالش مالی آنها می افزاید.

چالش های خاص: «چالش های خاص یا همان چالش های پنهان» دانشجویان که به صورت سایه در لابلای تجربیات دانشجویان آشکار شده است، شامل عدم حمایت ایرانیان مقیم کشور مقصد (به دلایل مختلف سیاسی) از یک سو عدم بهره مندی از دفاتر حمایت کننده از دانشجویان بین المللی ایرانی (توسط کشور مبدا) از جمله مواردی است که در مقایسه با دانشجویان بین المللی از دیگر کشورهای آسیایی مانند چینی ها، به احساس بدون پشتوانه بودن دانشجویان ایرانی، خصوصا در مواردی که با مشکلات متعدد در کشور مقصد مواجه می شوند، می افزاید. «عدم دانش کافی نسبت به فرهنگ دیگران» و «سواد اندک فرهنگی» نسبت به تاریخ و فرهنگ ایران، از تمهایی بوده است که در چالش های فرهنگی در دو موقعیت ایجاد سوء تفاهم و کلیشه ها به دلیل عدم دانش لازم از فرهنگ مقابل و در موقعیت معرفی فرهنگ ایرانی به دلیل سواد اندک درباره فرهنگ ایران خود را نشان داده است. من تازه وقتی اینجا در مقابل دانشجویان از کشورهای دیگر قرار گرفتم فهمیدم که چقدر کم کشور خودم را می شناسم. دوستان دیگر هم همین احساس را دارند. ما چند تا شعر از حافظ و سعدی حفظ نیستیم. تاریخ خودمان را نصفه و نیمه می دانیم. حتی من بعضی از خواننده های حال حاضر ایران را که دانشجویان عرب بخوبی می شناختند نمی شناختم.

پیامد تجارب دانشجویان در کشور مقصد

دانشجویان علیرغم چالش هایی که در کشور مقصد با آن مواجه بوده اند به دلیل تلاش برای استفاده از راه های مختلف برای سازگاری با موانع به پیامدهایی اشاره داشته اند که بطور مستقیم بر ارتقای توانایی عمومی آنها تاثیر داشته است.

¹ Wang, Leen & Hannes

جدول شماره ۳: پیامد تجارب دانشجویان ایرانی

پیامد تجارب دانشجویان ایرانی در کشور مقصد		پیامد تجارب دانشجویان در کشور مقصد
توانایی آکادمیک	جدیت در تولیدات علمی، افزایش مسئولیت پذیری علمی، توجه عمیق تر به رعایت استانداردهای علمی	
توانایی فرهنگی	گشودگی ذهنی، ارتقای درک بین فرهنگی، اصلاح کلیشه ها، تقویت هویت ملی، تقویت هویت فرهنگی	
توانایی شغلی	کسب همزمان دانش و تجربه تخصصی و حرفه ای، یادگیری راه های ارتباط با بخش صنعت، آشنایی نحوه ارائه توانایی به بازار کار	
توانایی فردی	استقلال فردی، عدم وابستگی به دیگران، تجربه سبک جدیدی از زندگی	

همانگونه که در جدول شماره مشاهده می شود پیامد تجارب زندگی دانشجویان در کشور مقصد در تم هایی مانند افزایش توانایی آکادمیک با تاکید بر مواردی مانند افزایش مسئولیت پذیری علمی، افزایش توانایی فرهنگی و زبانی، و در مواردی مانند «تقویت هویت ملی» و «تقویت هویت فرهنگ ایرانی» به عنوان دو پیامد حاصل از ارتباطات بین المللی که همواره وجه منفی آن در مورد نتایج حاصل از مهاجرت ایرانیان مورد توجه قرار گرفته در تجربیات دانشجویان به روشنی خود را آشکار کرده است. کسب تجارب شغلی، افزایش توانایی فردی، تجربه سبک جدیدی از زندگی با تاکید بر ساده زیستی براساس تجربه زندگی دانشجویان اروپایی با تاکید در استفاده از نوع لباس، وسایل زندگی، مدل موبایل و لپ تاپ، استفاده از ترانسپورت عمومی، عدم وابستگی به خانواده در انجام امور و ... از دیگر موارد قابل توجه در پیامدهای تجربه دانشجویان بوده است.

بحث

پژوهش کیفی حاضر با استفاده از رویکردی پدیدارشناسانه به واکاوی تجربیات دانشجویان ایرانی به عنوان دانشجویان بین المللی در دانشگاههای کشور بلژیک پرداخته است. نکته قابل توجه در پژوهش حاضر این است که مشارکت کنندگان افرادی با ویزای تحصیلی و عمدتاً از دانشجویان دانشگاه های نسبتاً معتبر و طراز اول کشور بودند که که با نگاهی واقع بینانه، تجارب مثبت و منفی خود را بدون سوگیری در مصاحبه ها ارائه کرده اند. آنها زمانی که به مقایسه نظام دانشگاهی کشور مقصد با تاکید بر استادان تجربیات خود را مطرح می کنند، از گزاره هایی مانند «استادهای اینجا بروزتر از استادان ایران هستند»، استفاده می نمایند. این بدین معناست که آنها فرصت ها و مشکلات پیش رو را صفر و یک و کشور مقصد را کاملاً سفید در مقابل سیاهی کشور مبدأ تلقی نمی کنند. آنها صرفاً مزیت دانشگاه مقصد را در مقایسه با

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

انتظارات و اهداف خود از یک سو و مقایسه با دانشگاه مبدا از سوی دیگر براساس فضای مطلوب برای «تحصیل»، «زندگی» و «آینده شغلی» به عنوان عامل کشش و چالش‌ها را براساس میزان تاثیر در تحقق این اهداف براساس عامل رانش درک می‌نمایند.

درک دانشجویان از فرصت تحصیلی در سه سطح کیفیت آموزش، کیفیت پژوهش، تسهیلات علمی در دسترس و رایگان، فرصت فرهنگی شامل امکان ارتباطات بین فرهنگی متاثر از ارتباط با فرهنگ‌های مختلف و فرصت شغلی بدلیل امکان ارتباط با بازار کار متاثر از ارتباط بین المللی دانشگاه و ارتباط دانشگاه با صنعت بدلیل اعتبار جهانی دانشگاه، ارتباطات بین المللی دانشگاه و ارتباط مستمر دانشگاه با بخش صنعت، امکان ارتباط با بازار کار و تاثیر غیر مستقیم قوانین مهاجرت کشور مقصد است. یافته‌ها با نتایج مطالعات ساباتایو و همکاران (۲۰۱۸)، سابلینا، سونگ و پچورینا^۱ (۲۰۱۸)، هان و اپلباوم (۲۰۱۶)، بوئر و همکاران (۲۰۱۰)، لی و کیم (۲۰۱۰)، سین و اش (۲۰۰۸) و شن (۲۰۰۷) و مازارل و سوتار (۲۰۰۲) درباره دیدگاه دانشجویان درباره تحصیل در شرایط بهتر آموزشی، کارکردن با استادان متخصص، بهره‌مندی از امکانات دانشگاهی، کسب مدرک از یک دانشگاه معتبر، دستیابی به دانش و مهارت، بهبود مهارت زبان کشور مقصد و برخورداری از فرصت‌های شغلی مناسب مطابقت دارد.

یافته‌ها همچنین نشان دهنده چالش‌های اصلی شامل چالش‌های زبانی (متاثر از ناکافی بودن دانش زبانی در برقراری ارتباطات آکادمیک و اجتماعی)، چالش آکادمیک (متاثر از تفاوت نظام آموزشی، تعامل با استادان و دانشجویان و فرهنگ دانشگاهی) و چالش فرهنگی (شامل چالش‌های متاثر از تفاوت فرهنگی، قدرت کلیشه‌ها و وجود تبعیض و نابرابری و رفتارهای نژاد پرستانه) است که با نتایج مطالعات وایدیاسی و هرمیاتی و ارمیاتی (۲۰۲۰)، ارسان و خلیل (۲۰۱۹)، ساباتایو و همکاران (۲۰۱۸)، لی (۲۰۱۷)، نوری حسینی (۲۰۱۴)، هوتا و تینگ تومی (۲۰۱۳)، هین (۲۰۱۳)، پاسپورن (۲۰۱۱)، لی^۴ (۲۰۱۰)، مهدیزاده و اسکات (۲۰۰۵) و حقدوست و همکاران (۱۳۸۹) درباره تجربیات دانشجویان ایرانی و دیگر دانشجویان بین المللی در دانشگاه‌های خارج از کشور مبنی بر تفاوت‌های آموزشی، تفاوت در مدل‌های ارتباطی، آشنا نبودن با فرهنگ رفتاری کشور مقصد، زبان کشور مقصد و مشکلات مالی دانشجویان همخوانی دارد. نتایج پژوهش حاضر درباره چالش‌های آکادمیک اگر چه در مواردی غیر قابل اجتناب، اما در مواردی مانند تفاوت‌های آموزشی از طریق برنامه ریزی به منظور بین المللی سازی برنامه درسی در آموزش عالی ایران (فتحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۹۱)، تبعیت دانشگاه‌های ایران از استانداردهای علمی جهانی در آموزش و پژوهش، گسترش ارتباطات و همکاری‌های بین المللی،

¹ Sablina, Soong & Pechurina

² Widiasih, Hermayanti & Ermiati

³ Hotta & Ting-Toomey

⁴ Lee

ارتقای فرهنگ دانشگاهی و جدیت در مقابله با تقلب و سوءرفتارهای پژوهشی، براساس نتایج مطالعات شده توسط محققان ایرانی برای ارتقای کیفیت دانشگاه ایرانی و عقب نماندن از استانداردهای جهانی از مواردی بوده که پیشتر نیز در مطالعات مورد توجه قرار گرفته است. درباره چالش‌های فرهنگی دانشجویان ایرانی نیز براساس نتایج پژوهش حاضر، عدم تجربه ارتباطات بین‌المللی پیشین و همچنین تمرین و ممارست در تجارب بین‌فرهنگی از دلایل اصلی بروز مشکل بوده است. برخی از دانشجویان ایرانی بر این باور هستند که تاکنون در محیطی تا این حد متنوع از نظر فرهنگی، دینی و قومی قرار نداشته‌اند. از این رو ناخواسته با موانعی مواجه شده‌اند که سازگاری با آنها در مدت زمان اندک برای برخی از آنها مهیا نبوده است. چالشی که در مطالعه نوری حسینی (۲۰۱۴) نیز با ذکر کمبود دانش و تجربه اندک ارتباطات بین‌المللی دانشجویان ایرانی قابل مشاهده است. این در حالیست که با وجود دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران، به‌عنوان وجهی دیگر از برنامه تحرک بین‌المللی دانشجویان، کشور ایران نتوانسته از آن به‌عنوان یک فرصت دو سویه در ارتقای ادغام اجتماعی، ارتباطات بین‌المللی و افزایش تعاملات بین فرهنگی دانشجویان ایرانی استفاده نماید. انتظارات معمول از حضور دانشجویان بین‌المللی در کشورها ایجاد محیطی بین‌المللی در دانشگاه است که منجر به افزایش آگاهی بین‌المللی دانشجویان بومی شود (اگرون پولاک و هادسون، ۲۰۱۴). دانشگاه‌های ایران همانگونه که در مقاله خورسندی طاسکوه و فیروزجاییان (۱۳۹۷) درباره آموزش بین‌فرهنگی در دانشگاه بومی براساس رویکرد بین‌المللی سازی در خانه مورد تأکید قرار گرفته است، می‌بایست از مزیت حضور دانشجویان بین‌المللی در ایران در جهت افزایش تجارب بین‌المللی دانشجویان ایرانی استفاده نمایند. زیرا این تجارب بطور غیر مستقیم بر افزایش توانایی بین‌فرهنگی دانشجویان ایرانی به‌منظور کاهش چالش‌های فرهنگی در کشور مقصد تأثیر خواهد داشت. این همان نکته‌ای است که در ابتدای مقاله در ارتباط دو سویه برنامه تحرک بین‌المللی دانشجو (به داخل و خارج) مورد تأکید قرار گرفته است.

علاوه بر موارد فوق، پدیده دیگری که به صورت پررنگ در میان تم‌های مورد اشاره خود را نشان داده است به چالش احساس تبعیض دانشجویان ایرانی در کشور مقصد تعلق دارد که می‌تواند به‌عنوان یک اهرم فشار منجر به نیمه‌کاره رها کردن تحصیل و ترک کشور میزبان توسط دانشجو شود (آلبرتس و هازن، ۲۰۱۳). چالشی که از یک سو به‌عنوان عامل تهدیدکننده تحقق اهداف کشور مبدا و از سویی به‌عنوان عامل «فشار معکوس»^۱ در کشور مقصد قابل توجه است. این تم براساس یافته‌ها به احساس بی‌عدالتی و تبعیض و نابرابری دانشجویان ایرانی در دانشگاه مقصد تعلق دارد. دانشجویان بین‌المللی از جمله دانشجویان ایرانی اگرچه ممکن است چالش-

^۱ Alberts & Hazen

^۲ Reverse push-pull factors

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

های تحصیلی و زبانی را با استفاده از شیوه ها و اقدامات متفاوت با آگاهی و درک از پیامدهای ارتقای تحصیلی و توانایی زبانی کاهش دهند، اما درخصوص چالش‌های فرهنگی بدلیل عدم امکان استفاده از راه‌های متنوع برای سازگاری و دوطرفه بودن تعامل، با مشکلات بیشتری مواجه هستند. آنها اگرچه تلاش می‌کنند چالش‌های فرهنگی را از طریق آگاهی بیشتر از فرهنگ مقابل، شناساندن فرهنگ خود به آنان و در مواردی صبر و مدارا و تلاش برای سازگاری بیشتر، کاهش - دهند، اما در تغییر کلیشه‌ها، دیدگاه برتری جوینان کشورهای قدرتمندتر در مقابل کشورهای ضعیف‌تر، رفتار تبعیض آمیز نهادینه شده و در مواردی مواجهه با رفتار نژاد پرستانه موفقیت چندانی نداشته‌اند. رفع چالش‌هایی مانند رفتار ناعادلانه استادان و دانشجویان در کشور مقصد، نژاد پرستی و تعصب و مشکلات فرهنگی - اجتماعی که بطور مشخص در مطالعات ارسنان و خلیل (۲۰۱۹) درباره احساس تبعیض دانشجویان ترک در دانشگاه‌های پاکستان، مطالعه شفک آوازگولو (۲۰۲۱) درباره احساس نابرابری دانشجویان سوری در ترکیه، پژوهش کوردیرو آمو (۲۰۱۷) در باره احساس تبعیض دانشجویان بین‌المللی در کره جنوبی، مطالعه صنوبر (۲۰۱۷) درباره احساس تبعیض دانشجویان بین‌المللی در ترکیه و مطالعه یمنی و تیموری (۱۳۹۴) درباره احساس تبعیض دانشجویان بین‌المللی در ایران مطابقت دارد، نیازمند توجه بیشتر کشور مقصد به عنوان عوامل رانشی از یک سو و مخدوش نمودن اهداف اصلی بین‌المللی سازی از سوی دیگر است.

از سوی دیگر آنچه که به تجربیات دانشجویان شامل درک دانشجویان از مزیت‌ها و موانع جان می‌بخشد، تلاش برای رفع چالش‌ها از طریق توانایی‌های شخصی و استفاده حداکثری از فرصت‌های موجود در کشور مقصد به منظور دستیابی و تحقق اهداف تعریف شده توسط دانشجویان است. بروز موفقیت تحصیلی و افزایش توانش آکادمیک، افزایش توانش فرهنگی و زبانی علاوه بر دو پیامد غیر مستقیم افزایش شانس شغلی و افزایش توانایی‌های فردی و فرهنگی همگی حاصل و پیامد هر دو جنبه از تجربه‌های مثبت و منفی دانشجویان بوده است که از لابلای داده‌ها خود را آشکار ساخته است. «افزایش مهارت زبانی» و در عین حال «ارتقای درک بین فرهنگی دانشجویان» در مواجهه و تعامل با دانشجویان از ملیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف و همچنین «اصلاح کلیشه‌های ذهنی» نسبت به برخی از اقوام و ملیت‌ها از مواردی است که توسط دانشجویان تجربه شده و با اهداف بین‌المللی سازی هماهنگ است. «تقویت هویت ملی» و «تقویت هویت فرهنگ ایرانی» به عنوان دو پیامد حاصل از ارتباطات بین‌المللی تقویت کننده دیدگاه صاحب نظرانی مانند دوویت (De Wit, ۲۰۰۲) است که صراحتاً به تقویت وابستگی‌های فرهنگی و ملی در دانشجویانی تاکید می‌نماید که بخشی از تحصیل خود را در خارج از کشور خود گذرانده‌اند. زیرا دانشجویان زمانی که برای تحصیل به کشوری دیگر مهاجرت می‌نمایند، زمانی که با افرادی از کشور مقصد و یا دیگر کشورها مواجه می‌شوند بدنبال تحکیم

هویت ملی و هویت فرهنگی خود از طریق ارائه تصویری مثبت و قدرتمند در مقایسه با دیگر کشورها با تکیه بر تاریخ و ادب و هنر کشور، آداب و آیین های سنتی، اماکن تاریخی و مذهبی و فرهنگی و همچنین افتخارات ملی خود هستند. این اتفاقی است که در تجربه دانشجویان ایرانی قابل مشاهده است.

مواجه شدن با واقعیت های عینی دنیای علم و زندگی آکادمیک یکی دیگر از پیامدهایی است که علیرغم اینکه برخی دانشجویان با عنوان سخت گیری از آن یاد می کنند، اما در نهایت انتقال دهنده برخی از واقعیت های عینی به دانشجویان بوده است. «جدیدیت در تولیدات علمی»، «رعایت استانداردهای علمی و اخلاقی پژوهش»، «صداقت در گفتار و نوشتار علمی» و «افزایش مسئولیت پذیری علمی» از ابعاد مختلف از این تجارب بوده است. ایجاد توانایی های جدید متأثر از نوع جدید زندگی شامل احساس استقلال بیشتر و عدم وابستگی به دیگران و همچنین آشنایی با سبک جدیدی از زندگی ساده دانشجویان دیگر در کشور مقصد که در لابلای تجربیات دانشجویان در قالب افزایش توانش فردی دانشجویان خود را نشان داده، پیامد غیر مستقیم تجربیاتی بوده است که دانشجویان در انتقال آکادمیک با آن مواجه بوده اند. بوئر و همکاران (۲۰۱۰)، لی و کیک (۲۰۱۰) و براخت و همکاران^۱ (۲۰۰۶) این پیامدها را مورد تاکید قرار داده اند. از دیدگاه براخت و همکاران، دانشجویان بین المللی در طول مدت اقامت در کشور مقصد نه تنها از نظر تحصیلی رشد می نمایند بلکه مهارت هایی نیز به عنوان مهارت های نرم یا کلیدی مانند آگاهی بین فرهنگی، سازگاری، انعطاف پذیری، نوآوری، تولید انگیزه، تحمل و استقامت توانایی حل مسئله و توانایی کار تیمی را کسب می نمایند.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش متأثر از موقعیت ها و فرصت هایی که دانشجویان در کشور مقصد با آن مواجه می شوند و چالش هایی که آنها را مجبور می سازد تا با آن سازگار شوند و یا آن را با شیوه های متفاوت رفع نمایند، دارای پیامدهایی است که برخی با اهداف و انگیزه دانشجویان و از سوی دیگر با اهداف حاصل از اجرای برنامه تحرک بین المللی دانشجویان شامل ارتقای آکادمیک، ارتقای توانش بین فرهنگی، افزایش توانایی ارتباطات اجتماعی، تقویت فرهنگ و هویت ملی، ارتقای موقعیت شغلی و همچنین ارتقای توانایی فردی مطابقت دارد. در یک جمع بندی کلی، نتایج پژوهش حاضر با تاکید بر پیامدهای حاصل از تجارب دانشجویان ایرانی اگرچه نشان دهنده موفقیت نسبی تحقق «برنامه تحرک بین المللی دانشجویان» است اما آنچه نوید بخش تحقق کامل اهداف برنامه در کشورهایی مانند ایران بشمار می آید، موفقیت تحصیلی

¹ Bracht et al.

² productivity

³ endurance

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

دانشجویان و البته پیامدهای حاصل از تحقق اهداف بین المللی در سطح فردی، نهادی و ملی است که با برگشت دانشجویان به کشور تکمیل و محقق خواهد شد. از این رو تلاش در جهت کاهش موانع و چالش‌ها و تقویت پیامدهای حاصل از تجربیات بین المللی برای دانشجویان ایرانی در کشور مقصد از یک سو و فراهم کردن مقدمات لازم برای استفاده از پتانسیل تجارب ایرانیان پس از برگشت به کشور در جهت تقویت، توسعه و بهبود کیفیت و استانداردهای آکادمیک بین المللی و ارتقای درک بین المللی و بین فرهنگی در کشور از سوی دیگر ضروری به نظر می‌رسد.

پیشنهادات

به اختصار پیشنهادات زیر به سه ذینفع اصلی در برنامه تحرک بین المللی دانشجویان ارائه می‌گردد:

کشور مبدا: کاهش «چالش‌های فرهنگی» دانشجویان از طریق تلاش جدی کشور ایران برای افزایش آگاهی فرهنگی دانشجویان ایرانی، افزایش تجربه ارتباطات بین المللی و بین فرهنگی آنان از طریق تعامل با دانشجویان بین المللی در ایران، دعوت از استادان بین المللی، استفاده از استادان ایرانی خارج از کشور به عنوان استاد راهنما و مشاور، حمایت مالی از شرکت دانشجویان و استادان در کنفرانس‌های بین المللی و ...، افزایش «کیفیت تحصیل» در ایران از طریق تلاش برای ارتقای کیفیت دانشگاه ایرانی، افزایش تسهیلات علمی و پژوهشی، افزایش ارتباطات بین المللی و ارتقای «امنیت شغلی» از طریق فراهم کردن شانس کاری خصوصا برای دانشجویان مستعد و توانمند.

کشور مقصد: تلاش دانشگاه‌های مقصد در توجه بیشتر استادان و دانشجویان بومی به چالش‌های تحصیلی و فرهنگی دانشجویان آسیایی، توجه به تمایزات فرهنگی و پرهیز از رفتارهای منجر به ایجاد احساس تبعیض و شائبه رفتارهای نژادپرستانه در میان دانشجویان.

دانشجو: تلاش دانشجویان ایرانی برای افزایش آگاهی از شرایط تحصیلی و فرهنگی کشور مقصد، عدم اعتماد کاذب به دانش زبانی براساس نمرات تافل و آیلتس به منظور رفع چالش زبانی و افزایش شناخت از فرهنگ دیگر کشورها در کنار آگاهی از فرهنگ و هنر و ادبیات ایران و ارتقای سواد فرهنگی.

منابع

- اصغری، فیروزه (۱۳۹۶). درآمدی بر سیاست بین‌المللی سازی آموزش عالی در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- خورسندی طاسکوه، فیروزجاییان، طلعت الشریعه (۱۳۹۷). شرایط بین المللی شدن دانشگاه‌ها با تمرکز بر برنامه ریزی درسی بین فرهنگی، دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی. ۱۸(۲)، ۴۴-۷۰.
- حدودست، علی اکبر؛ دهقانی، محمود رضا؛ آیت الهی، امین (۱۳۸۹). عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان اعزام به خارج: مرور سیستماتیک مستندات بین المللی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*. ۱۰(۱)، ۱-۱۰.
- فتحی واجارگاه، کورش، ابراهیم زاده، عیسی، فرج الهی، مهران، خشنودی فر، مهرنوش (۱۳۹۱). بین المللی سازی برنامه درسی در نظام آموزش عالی ایران: چالش‌ها و راهبردها. *مجله علوم تربیتی*. ۲(۲)، ۴۵-۶۶.
- یمنی دوزی سرخابی، محمد، تیموری، میترا (۱۳۹۴). وضعیت زندگی تحصیلی دانشجویان خارجی دانشگاه‌های دولتی ایران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲. آموزش عالی ایران. ۱۳۹۴؛ ۷(۲): ۷۱-۱۱۲.
- Alberts, H.C. Hazen, H.D. (Eds.) (2013). *International Students and Scholars in the United States Coming from Abroad*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Boer, H. de, Kolster, R., & Vossensteyn, H. (2010). Motives Underlying Bachelors–Masters Transitions: The Case of Dutch Degree Stackers. *Higher Education Policy*, 23(3), 381–396. doi:10.1057/hep.2010.14
- Bracht, O. & Engel, C., Janson, K., Over, A., Schomburg, H., Teichler, U. (2006). *The professional value of Erasmus mobility. Final report presented to the European Commission – DG Education and Culture*, Available online at: http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc922_en.htm.
- Chen, L.H. (2007). East-Asian Students Choice of Canadian Graduate Schools, *International Journal of Educational Advancement*, Vol.7, pp.271-306.
- Choi (2006) Asian International Students' Academic Adjustment in a U.S. Graduate School and Stanton-Salazar's Framework. *Pacific Asian Education Journal*, 18 (2), 51-68. Pre-publication version. available at <https://www.researchgate.net/publication/273577447>
- De Wit, H. (2002). *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe: A Historical, Comparative and Conceptual Analysis*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Egron-Polak, E. and Hudson, R. (2014). Internationalization of Higher Education: Growing Expectations, Fundamental Values, *IAU 4th Global Survey*, International Association of Universities.

Ersan, K., & Khalil, A. (2019). Academic challenges of Turkish international students in Pakistan: Qualitative study. *People: International Journal of Social Sciences*, 5(3), 177–189. doi:10.20319/pijss.2019.53.177189

Finlayson, C. S., Fu, M. R., Squires, A., Applebaum, A., Van Cleave, J., O’Cearbhaill, R., & DeRosa, A. P. (2019). The Experience of Being Aware of Disease Status in Women with Recurrent Ovarian Cancer: A Phenomenological Study. *Journal of Palliative Medicine*, 22(4), 377–384. doi:10.1089/jpm.2018.0127

Han, X., & Appelbaum, R. (2016). Stay or Go Home? International STEM Students in the United States are Up for Grabs after Graduation. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.2859877

Hefner-Babb, T. S., & Khoshlessan, R. (2018). Iranian Student Experience Pursuing Admission to Universities in the United States. *Journal of International Students*, 8(4), 1926–1940. doi:10.32674/jis.v8i4.239

Heyn, M. E., (2013). *Experiences of Male Saudi Arabian International Students in the United States*. Dissertations. 167. <http://scholarworks.wmich.edu/dissertations/167>

Hotta, J., & Ting-Toomey, S. (2013). Intercultural adjustment and friendship dialectics in international students: A qualitative study. *International Journal of Intercultural Relations*, 37(5), 550–566.

Lee, J. J. (2010). International students’ experiences and attitudes at a US host institution: Self-reports and future recommendations. *Journal of Research in International Education*, 9(1), 66–84. doi:10.1177/1475240909356382

Lee, J. J., & Kim, D. (2010). Brain gain or brain circulation? U.S. doctoral recipients returning to South Korea. *Higher Education*, 59(5), 627–643. doi: 10.1007/s10734-009-9270-5

Mazzarol, T. W., & Soutar, G. N. (2002). Push-pull factors influencing international student destination choice. *International Journal of Educational Management*, 16, 82-90.

Mehdizadeh, N., & Scott, G. (2011). Educated Women Educated Women in the Labour Market of Iran Iran: Changing Worlds and New Solutions. *Gendered Choices*, 145–161. doi:10.1007/978-94-007-0647-7_12

Nafari, J., Arab, A., & Ghaffari, S. (2017). Through the Looking Glass: Analysis of Factors Influencing Iranian Student’s Study Abroad Motivations and Destination Choice. *SAGE Open*, 7(2), 215824401771671. doi:10.1177/2158244017716711

Nayak, R. Venkatraman, S. (2010). A Pilot Study into International Students’ Academic Culture: The Context of Indian Business Students in an Australian University. *E-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching*. Vol. 4, No. 2, pp: 1 – 12.

Nouri Hosseini, G. (2014). *Intercultural Communication: Social and Academic Integration of International Doctoral Students in Sweden*. University of Technology, Göteborg.

Pandian, A. (2008). Multiculturalism in higher education: a case study of Middle Eastern students' perceptions and experiences in a Malaysian university. *The International Journal of Asia Pacific Studies*, 4(1), 33-59

Passaporn, V. (2011). *Thai University Students in Japan: Academic, Social and Cultural Difficulties and Adjustments*. [Online] Ritsumeikan Asia Pacific University. Available at: <http://r-cube.ritsumei.ac.jp/bitstream/10367/3637/1/51109602.pdf>

Rabenu E., Shkoler O. (2020) The Reasons for International Student Mobility. In: *International Student Mobility and Access to Higher Education. Marketing and Communication in Higher Education*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44139-5_3

Sabatayev, B., Saduov, A., Madiyarova, E., Jempeissova, G., Selezneva, I., Shtiller, M.V., & Fursova, T. (2018). *International students' satisfaction with university services: The case of postgraduate students from Central Asia*. Available at <https://pdfs.semanticscholar.org/4f02/e69611f5b4267b180455855c1f90d3b1b502.pdf>

Sablina, S., Soong, H., & Pechurina, A. (2018). Exploring expectations, experiences and long-term plans of Chinese international students studying in the joint Sino-Russian degree. *Higher Education*, 1-16.

Sean, J., & Usher, A. (2008). Student Mobility & Credit Transfer: A National and Global Survey. Available at <https://eric.ed.gov/?id=ED529950>

Teichler, U. (2017). Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. *Journal of International Mobility*, 5(1), 177. doi:10.3917/jim.005.0179

Unesco (2019). *Outbound internationally mobile students by host region*. Available at <http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=172>
<http://gem-report-2019.unesco.org/chapter/introduction/mobility-of-students-and-professionals/>

Unesco Institute for Statistics (UIS) (2021). *Global flow of tertiary-level students*. available at <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>.

Wächter, B. (2006). Brain drain: what we know and what we do not know. In Teichler, U. (ed.). *The Formative Years of Scholars*. London: Portland Press, 51-66.

Wang, Q., Leen, S., & Hannes, K. (2018). How Do South American International Students Experience Student Life in Flanders? A Photo Elicitation Project. *Journal of International Students*, 8(2), 742-768. doi:10.32674/jis.v8i2.102

Widiasih, R., Hermayanti, Y., & Ermiami. (2020). International Students' Experience of Studying at Indonesian Universities. *Journal of International Students*, 10(S3), 24-43. doi:10.32674/jis.v10is(2).2710

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته دانشجویان ایرانی...

Woodfield, S. (2010). Key Trends and Emerging Issues in International Student Mobility (ISM). *Globalization and Internationalization in Higher Education*. doi:10.5040/9781350091122.ch-0008

